

Leerkracht-kindrelaties als context voor de ontwikkeling van kinderen op school

Karine Verschueren

Schoolpsychologie en Ontwikkeling in Context,
KU Leuven

Leerkracht-kindinteracties: verschillende perspectieven

Motivationale
benadering

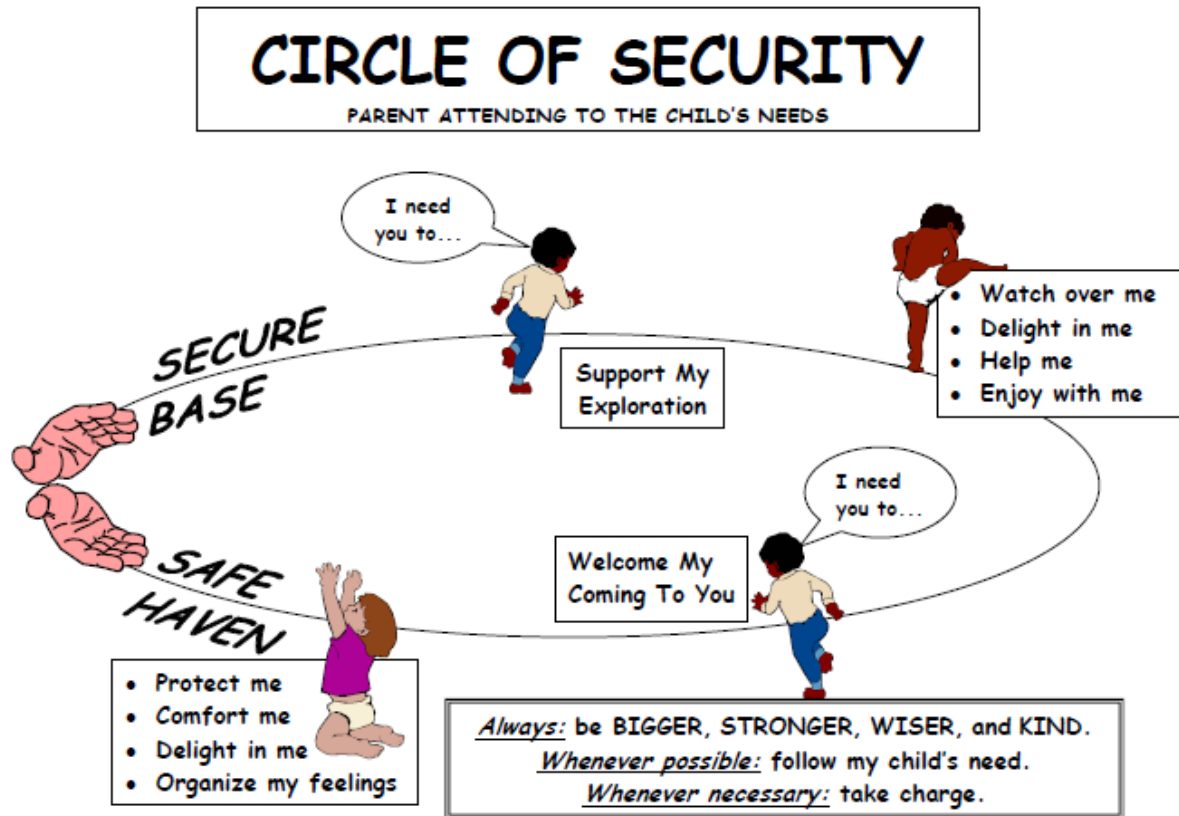

Interpersoonlijke
theorie

Gehechtheidsperspectief

- Biologisch gebaseerde neiging om contact te zoeken met volwassen verzorgers
- Kwaliteit (veiligheid) van gehechtheidsrelaties verschilt

Veilige gehechtheid

© 1998 Cooper, Hoffman, Marvin, & Powell
circleofsecurity.org

Leerkracht-kindrelatie = gehechtheidsrelatie?

gelijkenissen

verschillen

Leerkracht-kindrelatie $\neq$ gehechtheidsrelatie

Wel: « Ad hoc gehechtheidsfiguur »

Vooraf voor jonge en kwetsbare kinderen

- gehechtheidssysteem meer geactiveerd
- meer nood aan ondersteuning opvoeder vanwege geringere zelfregulatie

(zie Verschueren & Koomen, 2012, Attachment and Human Development)

Affectieve kwaliteit van dyadische relaties

- Leerkrachten vormen specifieke relaties met alle individuele kinderen van hun klas en die relaties variëren in affectieve kwaliteit

Nabijheid: warmte, open
communicatie

Conflict: strijd, irritatie, frustratie

Afhankelijkheid: aanklampen

Student-Teacher-Relationship-Scale (Pianta, 2001)

Leerling-Leerkracht-Relatie-Vragenlijst (Koomen, Verschueren & Pianta, 2007)

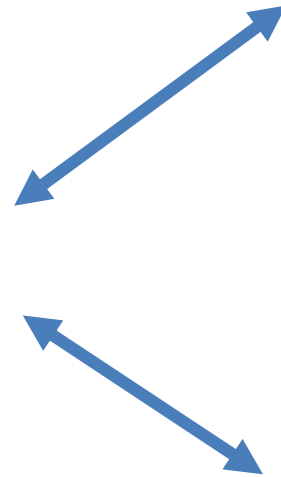
Zeker niet van toepassing 1	Niet echt van toepassing 2	Neutraal, niet zeker 3	In enige mate van toepassing 4	Zeker van toepassing 5
--------------------------------	-------------------------------	---------------------------	-----------------------------------	---------------------------

1.	Ik heb een hartelijke, warme relatie met dit kind.	1	2	3	4	5
2.	Dit kind en ik lijken voortdurend strijd met elkaar te leveren.	1	2	3	4	5
3.	Als dit kind verdrietig is, zal het troost bij me zoeken.	1	2	3	4	5
4.	Dit kind vindt uitingen van fysieke affectie of aanraken door mij niet prettig.	1	2	3	4	5
5.	Dit kind waardeert zijn/haar relatie met mij.	1	2	3	4	5
6.	Dit kind is de hele dag door sterk op mij gericht.	1	2	3	4	5
7.	Als ik dit kind prijs, straalt hij/zij van trots.	1	2	3	4	5
8.	Dit kind reageert sterk op situaties waarin hij/zij niet bij mij kan zijn.	1	2	3	4	5
9.	Dit kind lijkt zich veilig bij mij te voelen.	1	2	3	4	5
10.	Dit kind gedraagt zich te afhankelijk van mij.	1	2	3	4	5
11.	Dit kind wordt gauw boos op mij.	1	2	3	4	5
12.	Dit kind doet mij graag een plezier.	1	2	3	4	5
13.	Dit kind heeft het gevoel dat ik hem/haar oneerlijk behandel.	1	2	3	4	5
14.	Dit kind vraagt mij om hulp in situaties waarin dit eigenlijk niet nodig is.	1	2	3	4	5

Convergentie met andere perspectieven

leerkracht

observator

kind

Samenhang peer nominaties (N = 71)

	Closeness	Conflict	Dependency
Peer nominations			
Closeness	.52***	-.08	.33**
Conflict	-.27*	.46***	.10
Dependency	-.05	.04	.24

Doumen, S., Verschueren, K. et al. (2009). Further examination of the convergent and discriminant validity of the Student-Teacher-Relationship Scale. *Infant and Child Development*, 18, 502-520 (Study 2)

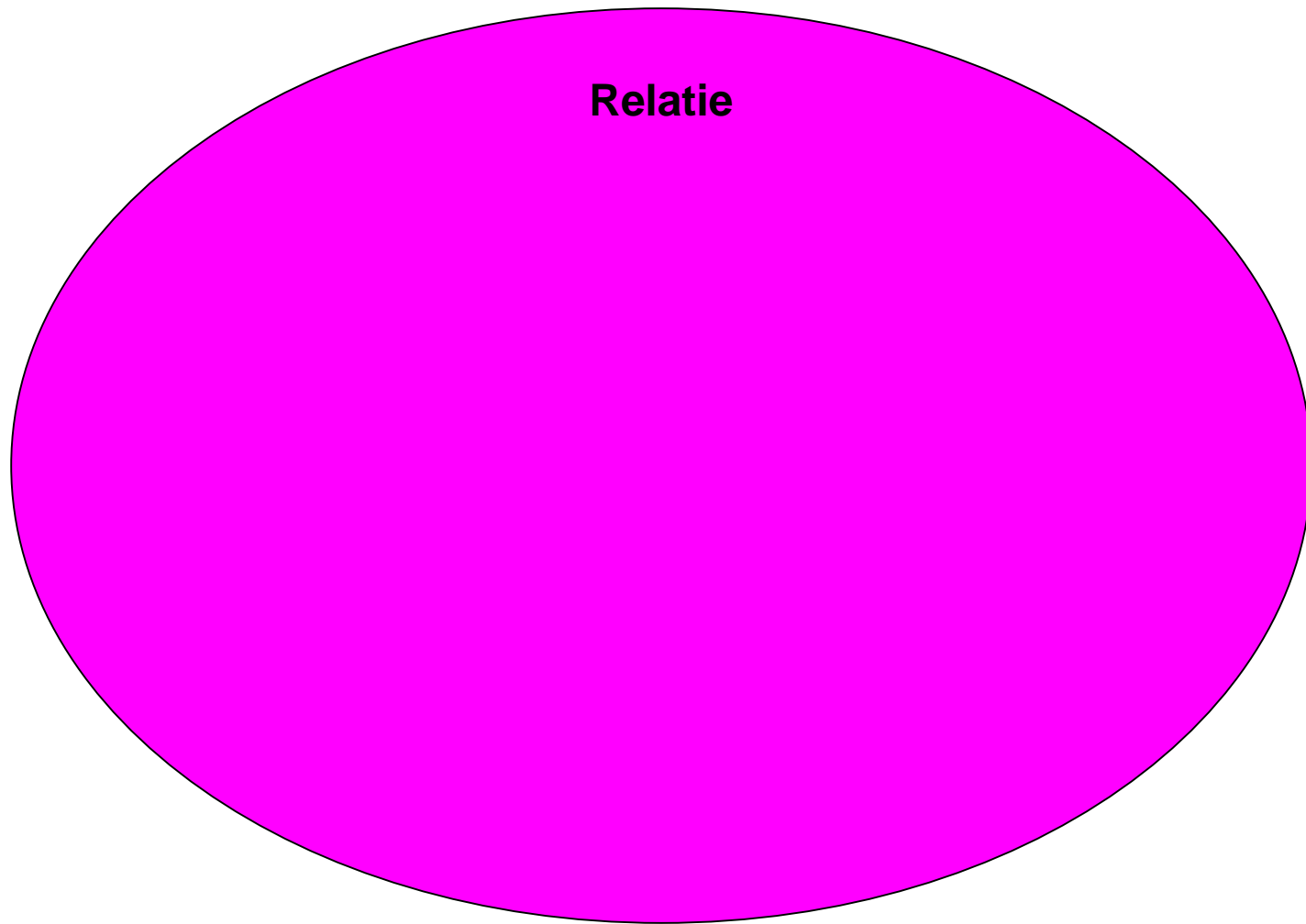
Child Appraisal of the Relationship with the Teacher Scale (CARTS; Vervoort, Doumen, & Verschueren, 2015)

3 gehechtheidsgerelateerde dimensies

- **Nabijheid**
“Ik ben graag bij mijn juf/meester”
- **Conflict**
“Ik heb vaak ruzie met mijn juf/meester”
- **Afhankelijkheid**
“Ik vraag vaak aan mijn juf/meester of ik het goed doe”

Developmental Systems Theory (Pianta et al., 2003)

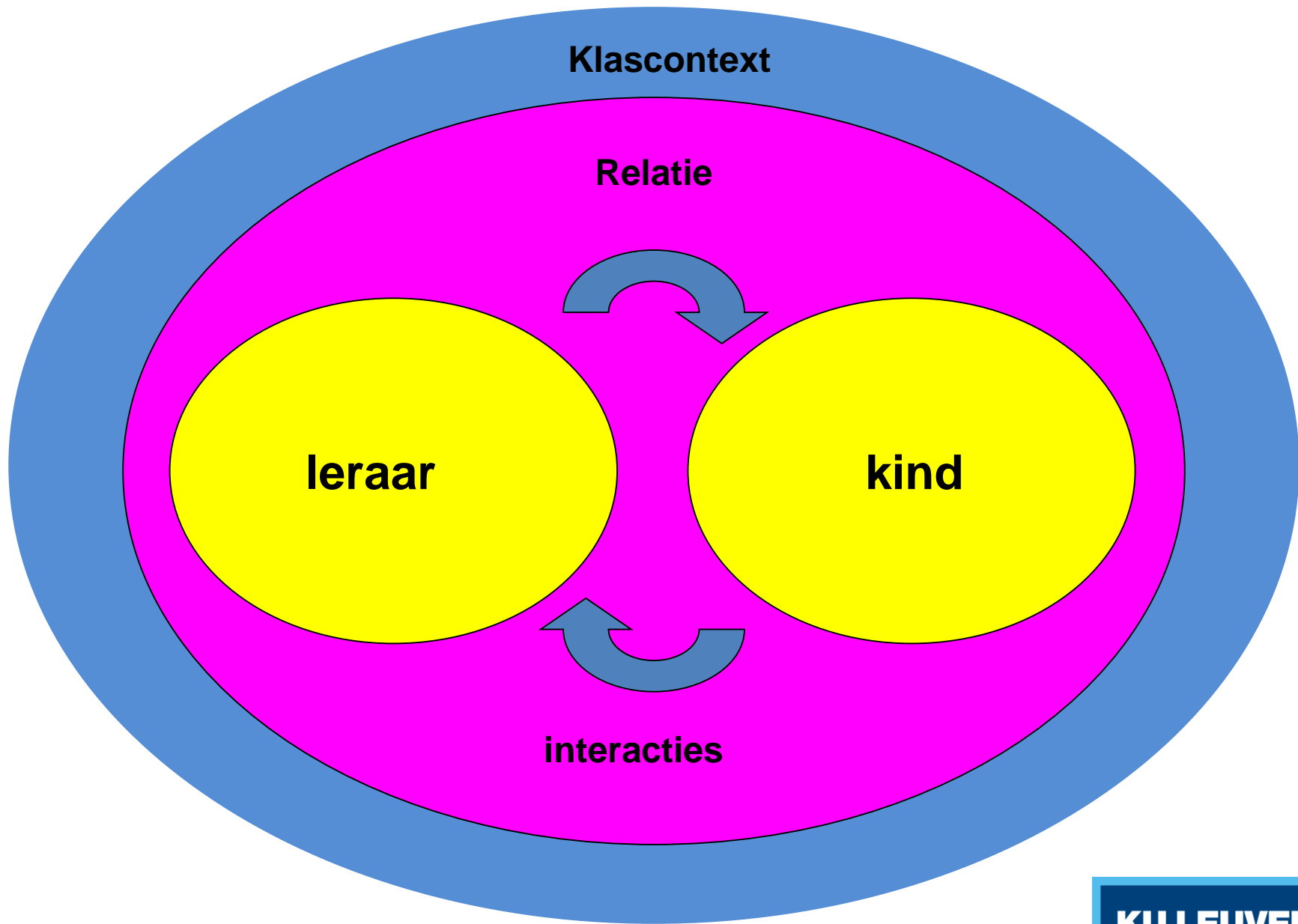
Klascontext

Relatie

leraar

kind

interacties

Waarom hebben sommige leerkracht-kindrelaties een hogere affectieve kwaliteit dan andere?

Kind

Geslacht

Etniciteit, SES

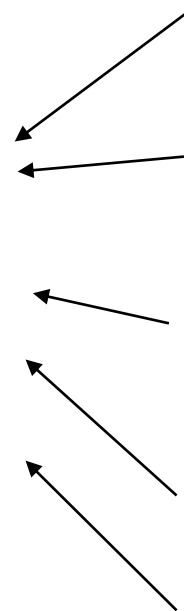
Taal- en cognitieve
vaardigheden

Onveilige gehechtheid

Probleemgedrag
(externaliserend)

...

Kwaliteit Ik-II
relatie

Voor overzicht, zie Verschuieren (2016)

Leraar

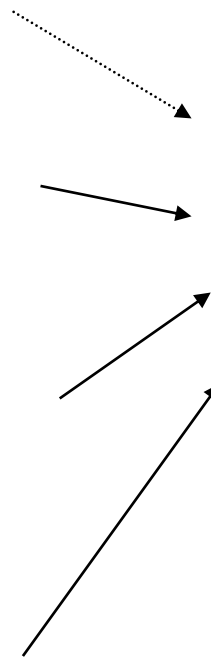
(Achtergrond-
kenmerken)

Beliefs/ attitudes
Effectiviteitsgevoel

Mentale
gezondheid

...

Kwaliteit Ik-II
relatie

Voor overzicht, zie Verschueren (2016)

Klasgrootte (NICHD ECCRN 2004; Cadima, Doumen, Verschueren, & Leal, 2013)

Klasklimaat (Cadima et al., 2013; O' Connor, 2010)

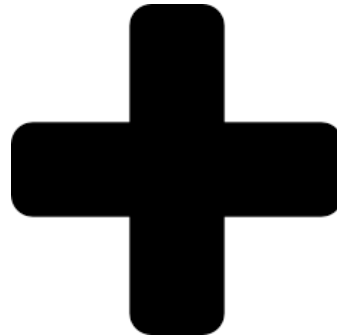
Kl

Voor overzicht, zie Verschueren (2016)

Wisselwerking van factoren in kind, leerkracht en (klas)omgeving

Moeilijk gedrag kind

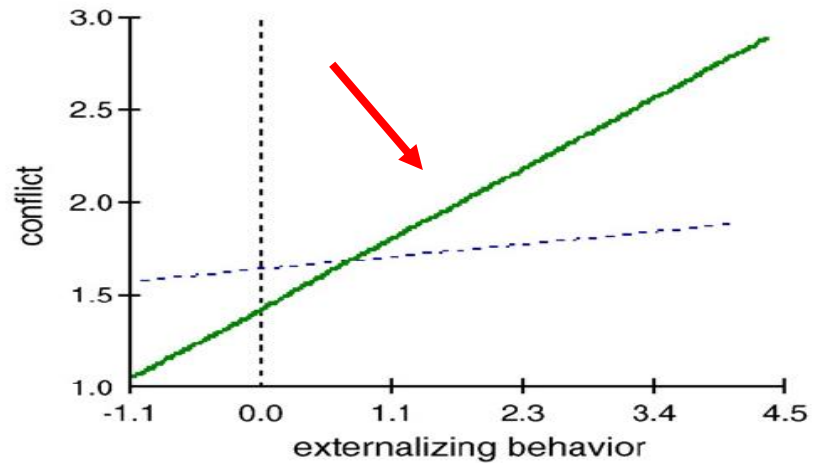
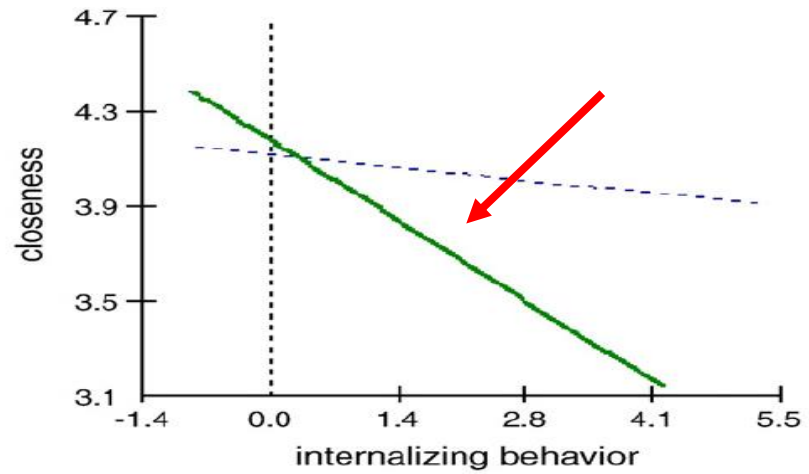

Weinig emotionele steun leerkracht

Emotional Support (CLASS)

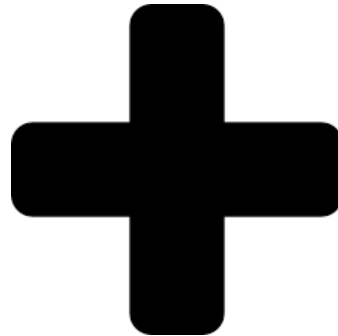
— low
- - - high

Buyse, E., Verschueren, K., Doumen, S., Van Damme, J., Maes, F. (2008). Classroom problem behavior and teacher-child relationships in kindergarten: The moderating role of the classroom climate. *Journal of School Psychology, 46* (4), 367-391. (Study 2, N = 237 from 36 classes)

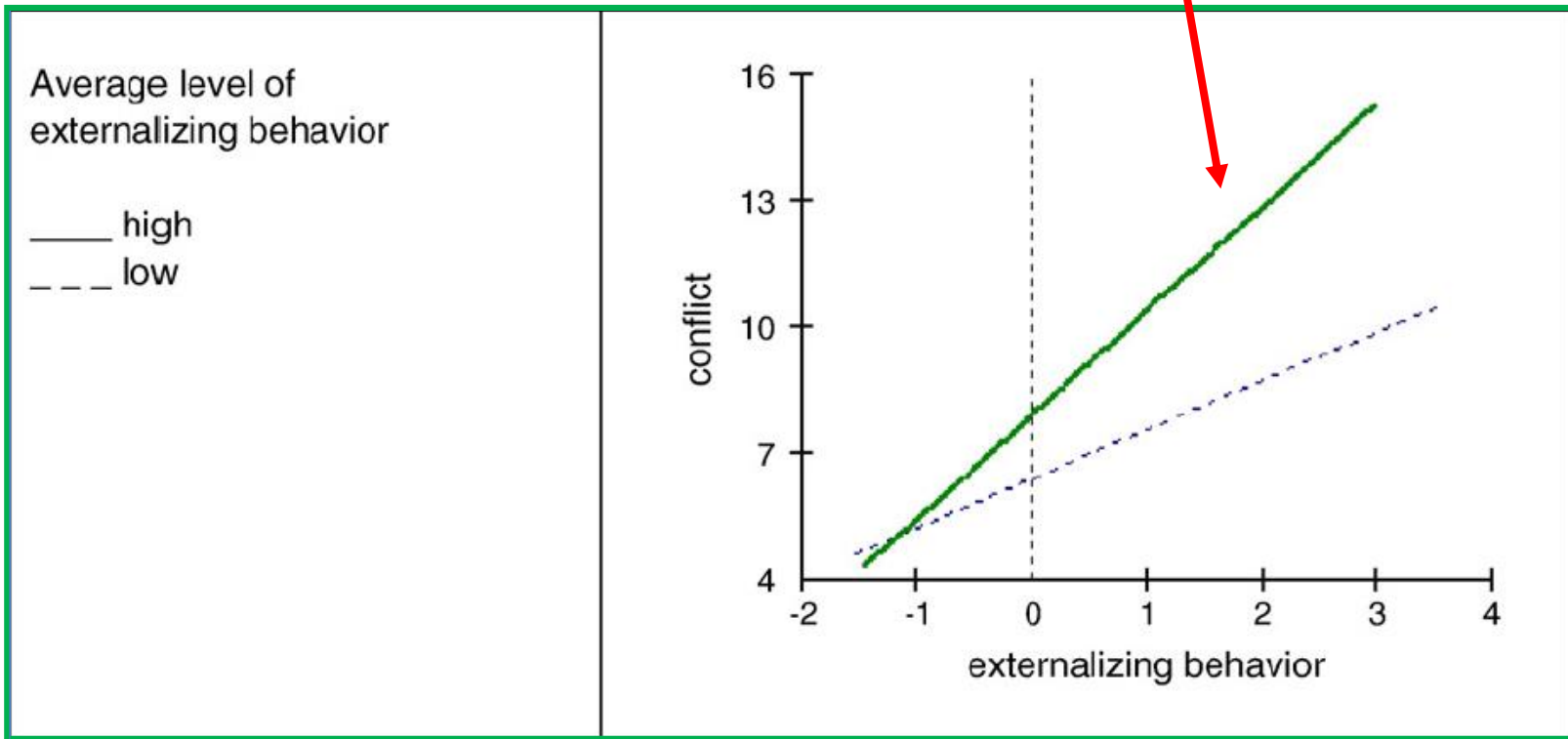
Wisselwerking van factoren in kind, leerkracht en (klas)omgeving

Moeilijk gedrag kind

Veel probleemgedrag in klas

Buyse, E., Verschueren, K., Doumen, S., Van Damme, J., Maes, F. (2008). Classroom problem behavior and teacher-child relationships in kindergarten: The moderating role of the classroom climate. *Journal of School Psychology, 46* (4), 367-391. (Study 1, N = 3798 from 215 classes)

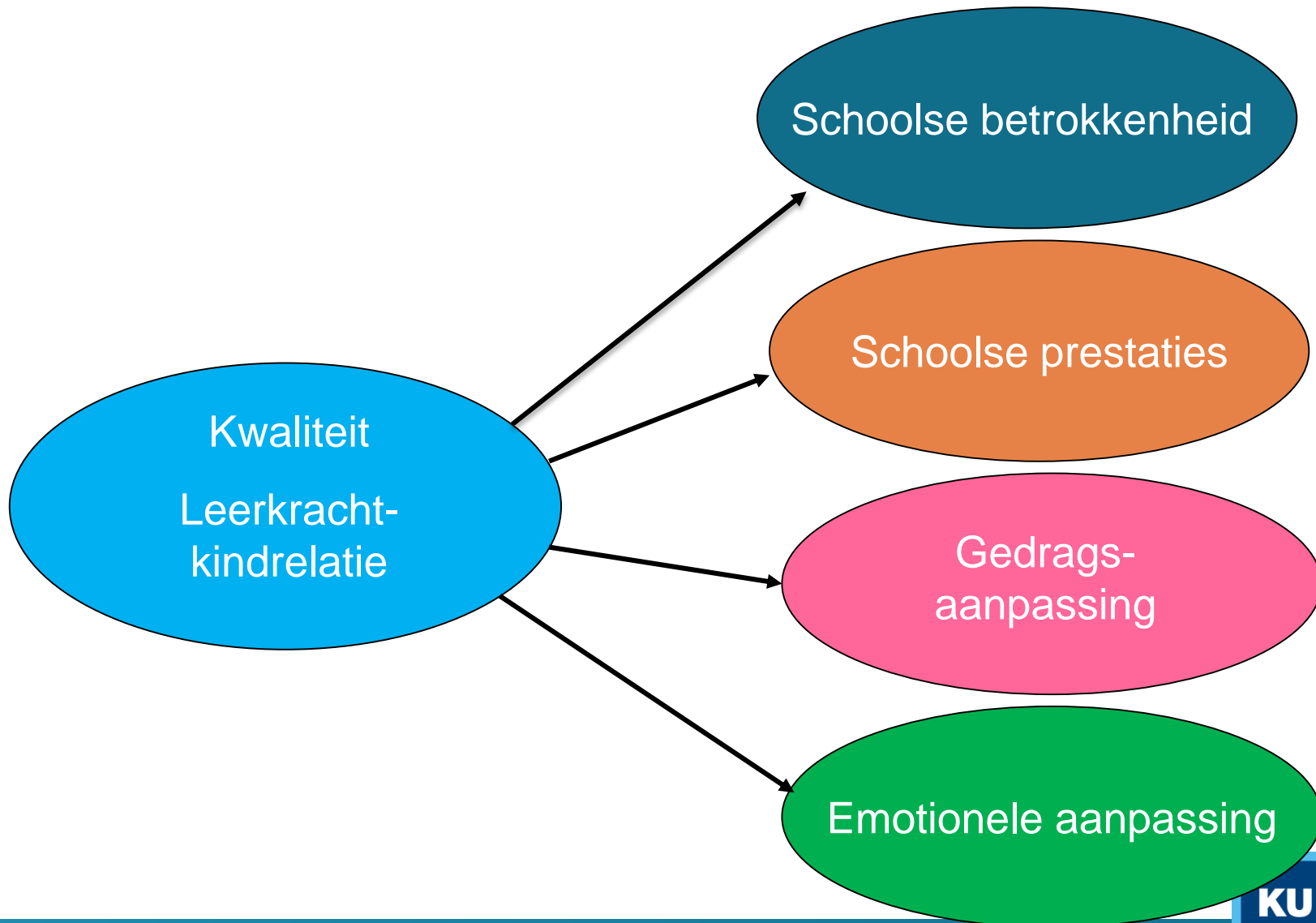
Kwaliteit van individuele leerkracht-kindrelatie staat vooral onder druk bij samengaan van verschillende risicofactoren op meerdere niveaus (kind, leerkracht, klas)

Gevolgen van kwaliteit van
leerkracht-kind
relaties?

Conclusies longitudinaal onderzoek

Longitudinale effecten

Betekenisvol, maar klein tot matig

Na controle voor
(achtergrond)kenmerken van kind
en gezin

Vooral voor negatieve
relatiedimensie
(leerkrachtperspectief)

Bovenop processen op
klasniveau

Schools leren

- Directe effecten op taal- en wiskundeprestaties: eerder zwak
- Wel sterker effect op schools engagement & welbevinden: “goesting om te leren”

Developmental Trajectories of Children's Behavioral Engagement in Late Elementary School: Both Teachers and Peers Matter

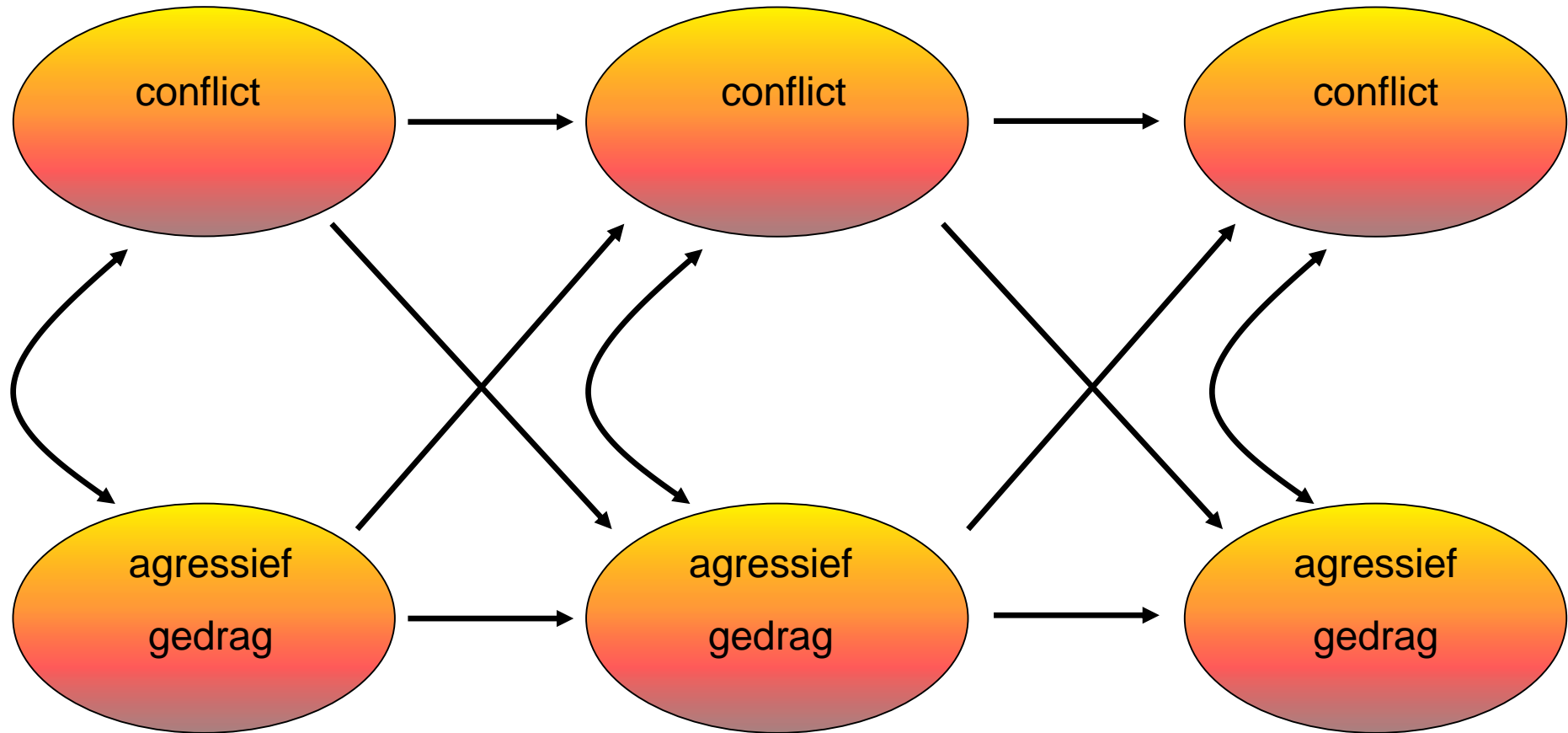
Steven De Laet, Hilde Colpin, Eleonora Vervoort, Sarah Doumen, Karla Van Leeuwen,
Luc Goossens, and Karine Verschueren
University of Leuven

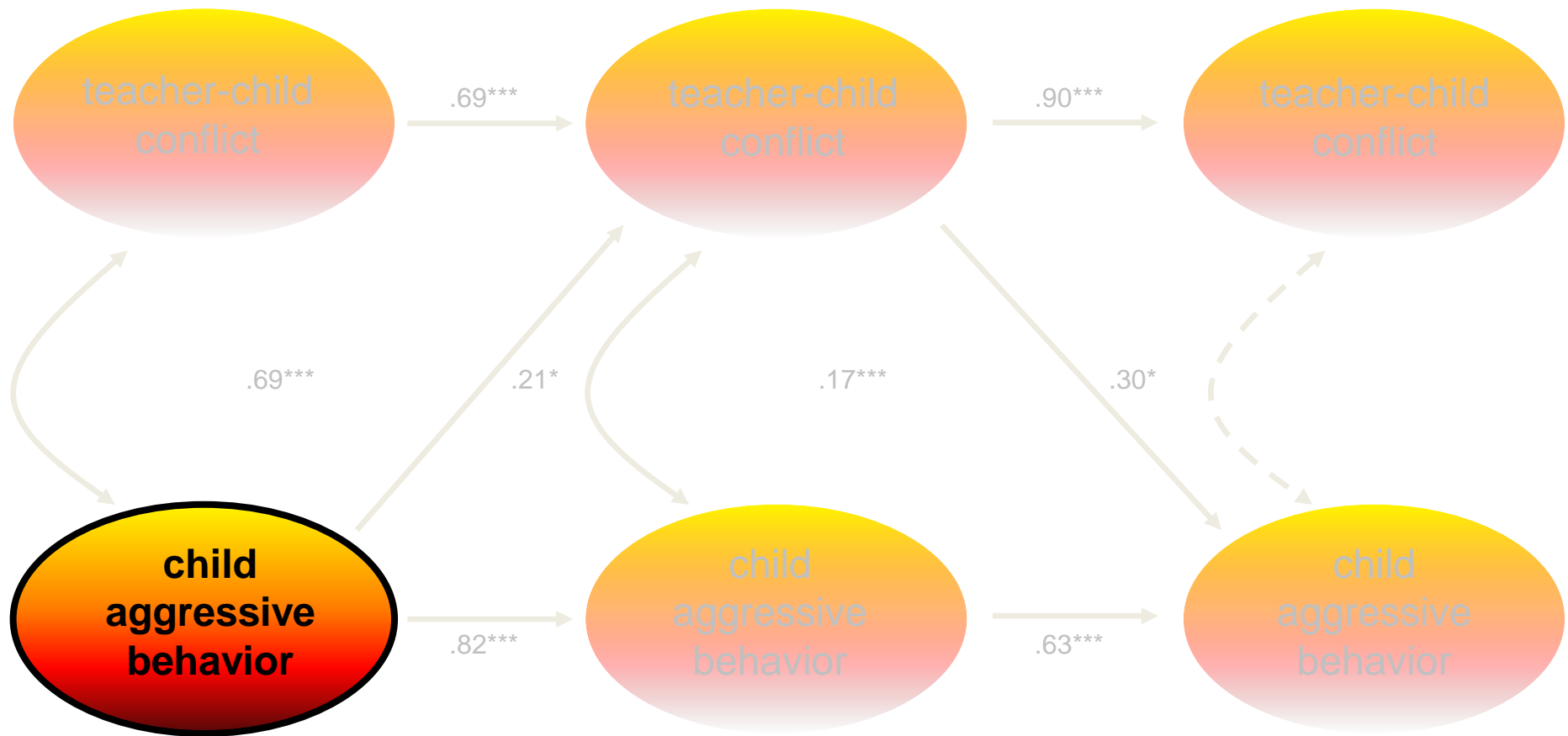
586 kinderen gevolgd van 4de tot 6de leerjaar

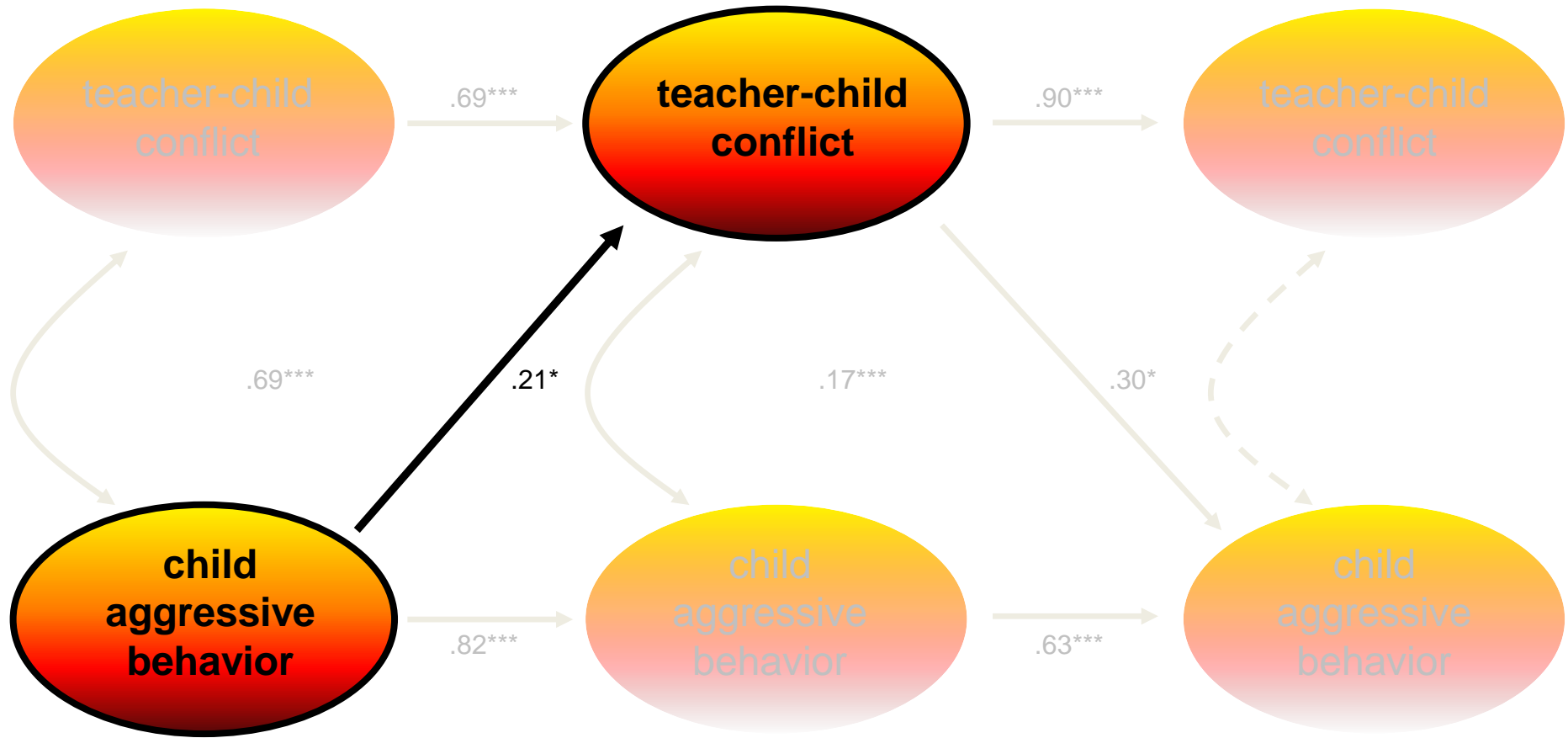

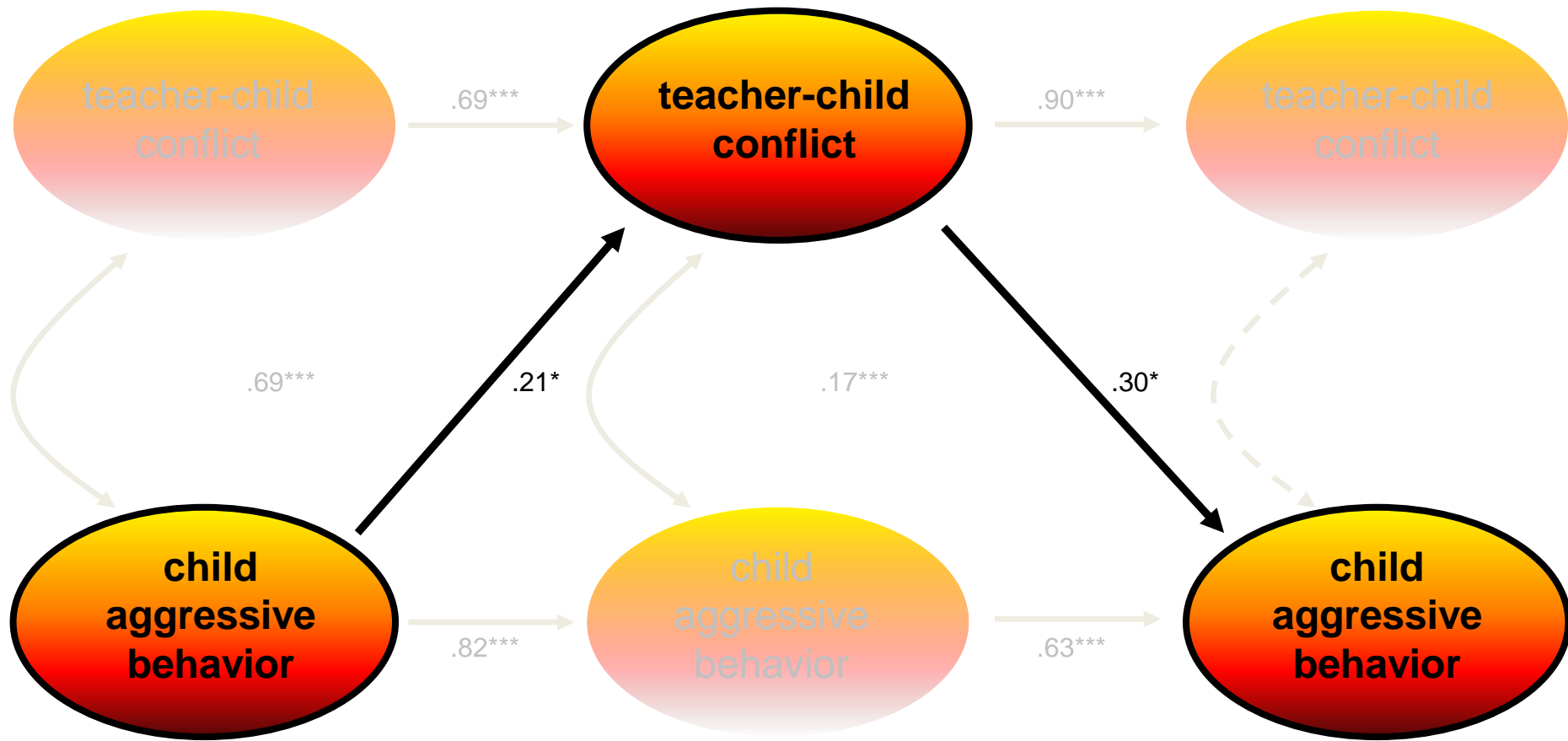
Schools engagement

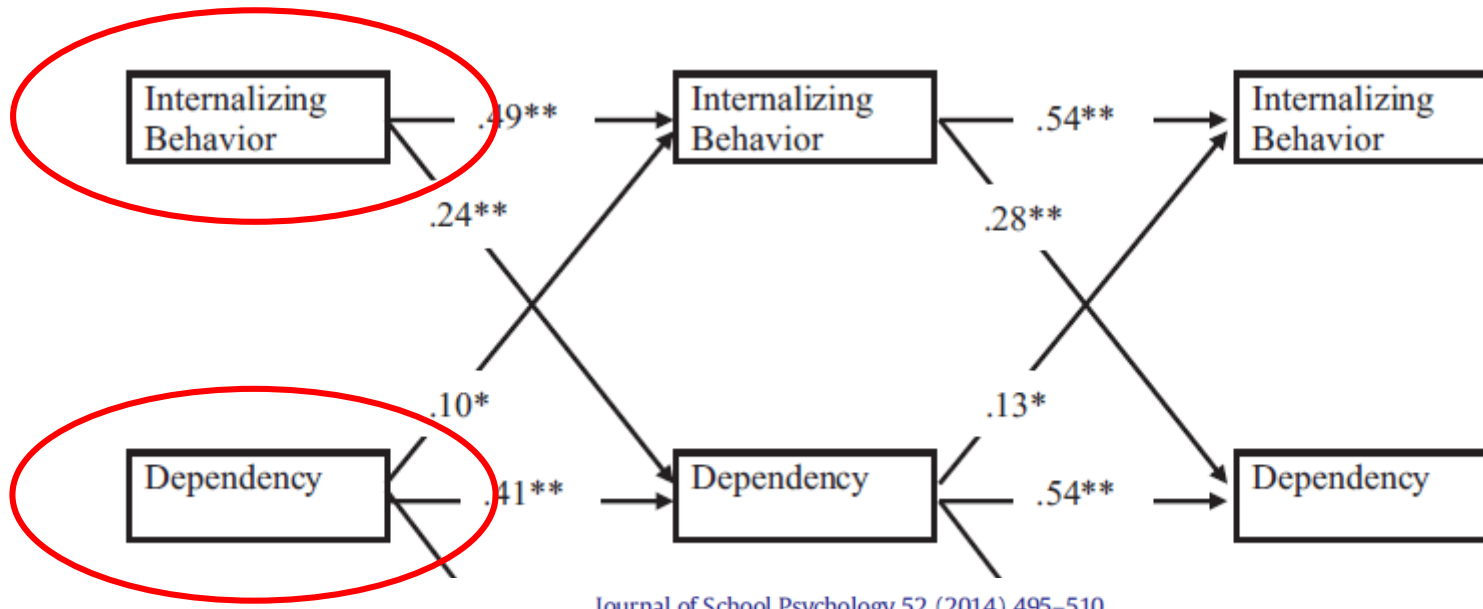
Wederzijds versterkende effecten van conflict in de leerkracht-kindrelatie en agressief gedrag

ELSEVIER

Contents lists available at [ScienceDirect](http://www.sciencedirect.com)

Journal of School Psychology

journal homepage: www.elsevier.com/locate/jschpsyc

Teacher–child relationships and behavioral adjustment: Transactional links for preschool boys at risk

Debora L. Roorda*, Karine Verschueren, Caroline Vancraeyveldt, Sanne Van Craeyevelt, Hilde Colpin

School Psychology and Child and Adolescent Development, University of Leuven, Tiensestraat 102-box 3717, B-3000 Leuven, Belgium

Kinderen en leerkrachten kunnen in een negatieve vicieuze spiraal terecht komen, met een steeds negatiever wordende relatie en escalierend probleemgedrag bij het kind (Sutherland & Oswald, 2005)

Nabijheid als beschermende factor voor kwetsbare kinderen

Beschermende rol voor kinderen met kwetsbaarheden

Demografische risicofactoren (SES, ethniciteit)

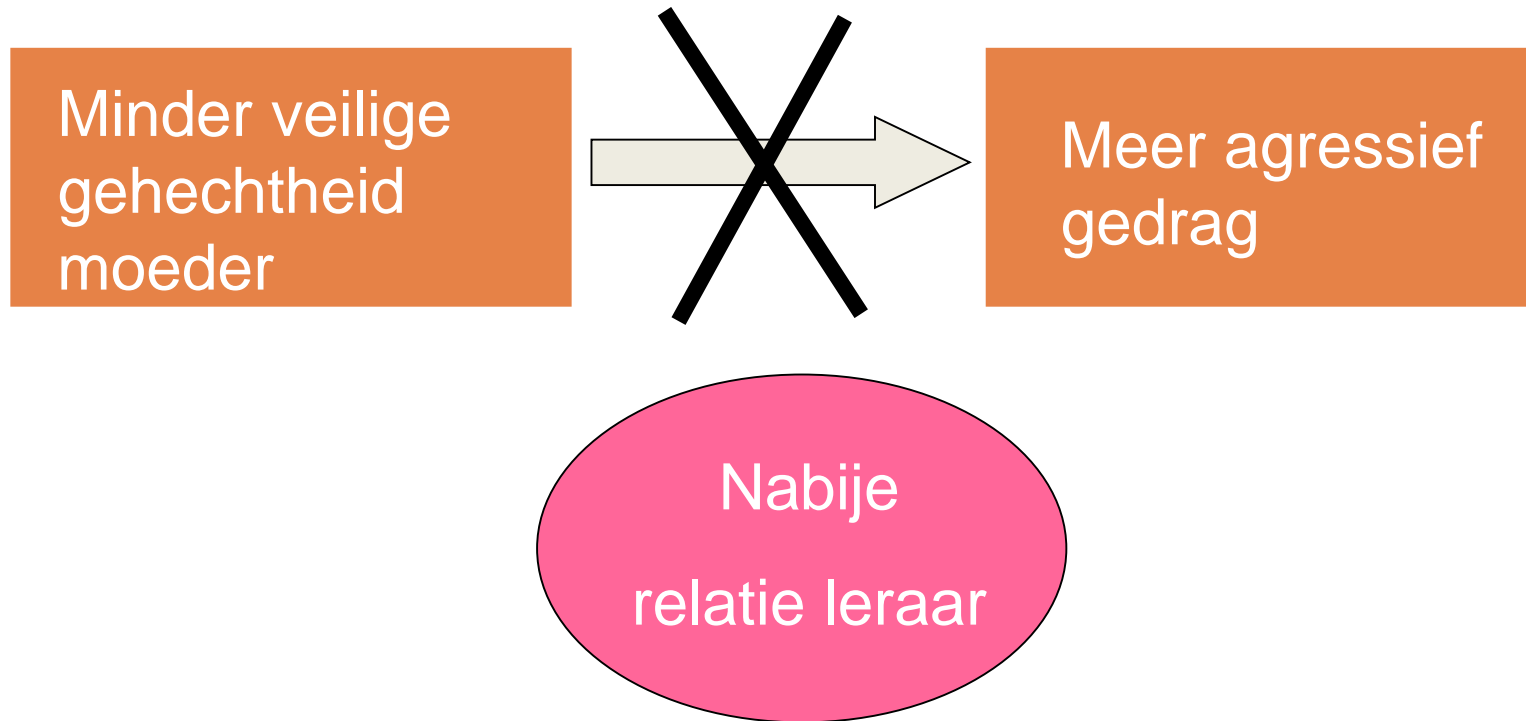
Leerproblemen

Gedragsproblemen

Ouder-kindrelatieproblemen

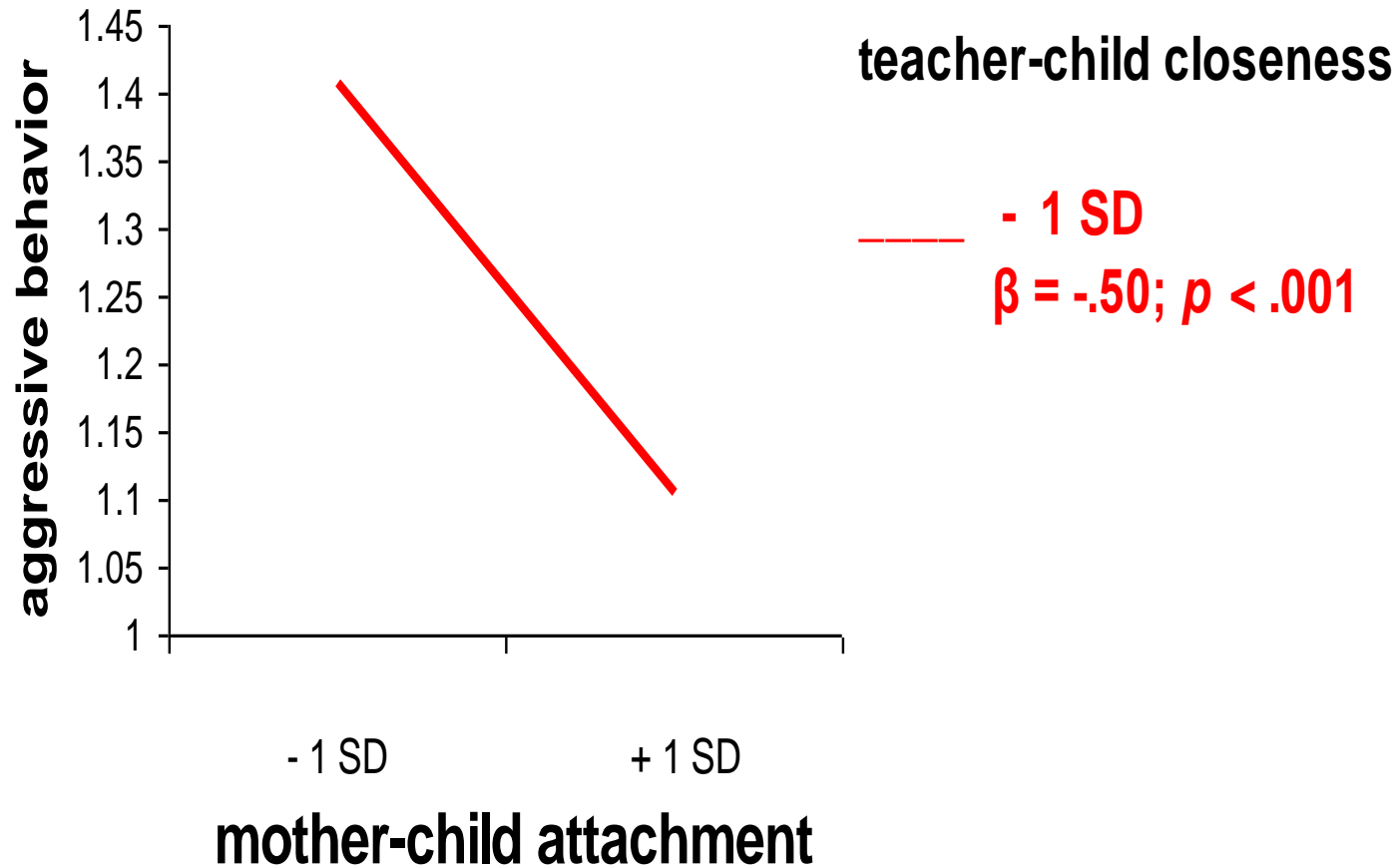
See reviews: Sabol & Pianta (2012), McGrath & Van Bergen (2015)

Nabijheid als beschermende factor voor kwetsbare kinderen

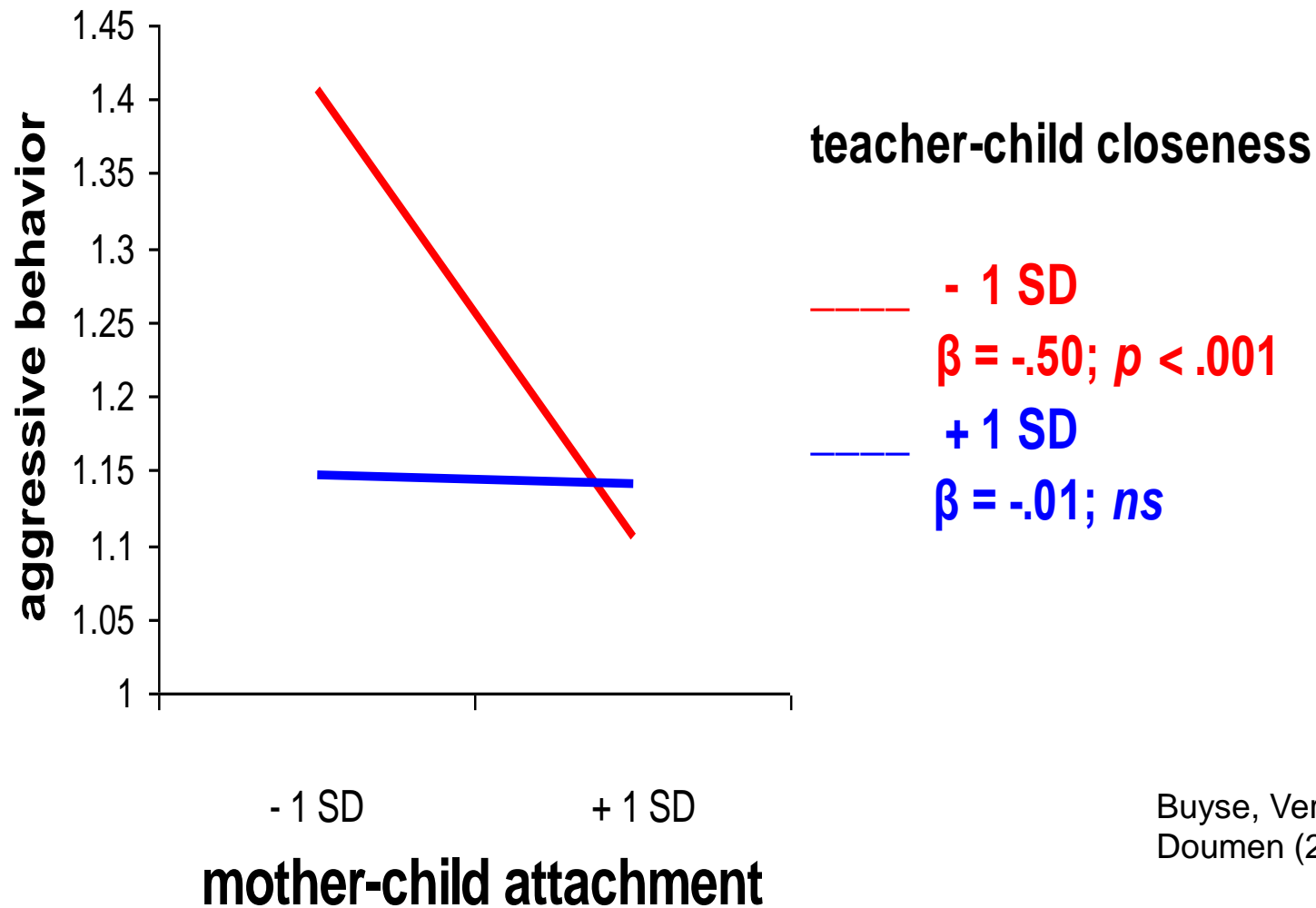

Buyse, Verschueren, & Doumen (2011, $N = 102$ kleuters)
Zie ook Spilt, Vervoort, Koenen, Bosmans, & Verschueren (2016)

Prediction of aggressive behavior in kindergarten from security of attachment to mother in preschool

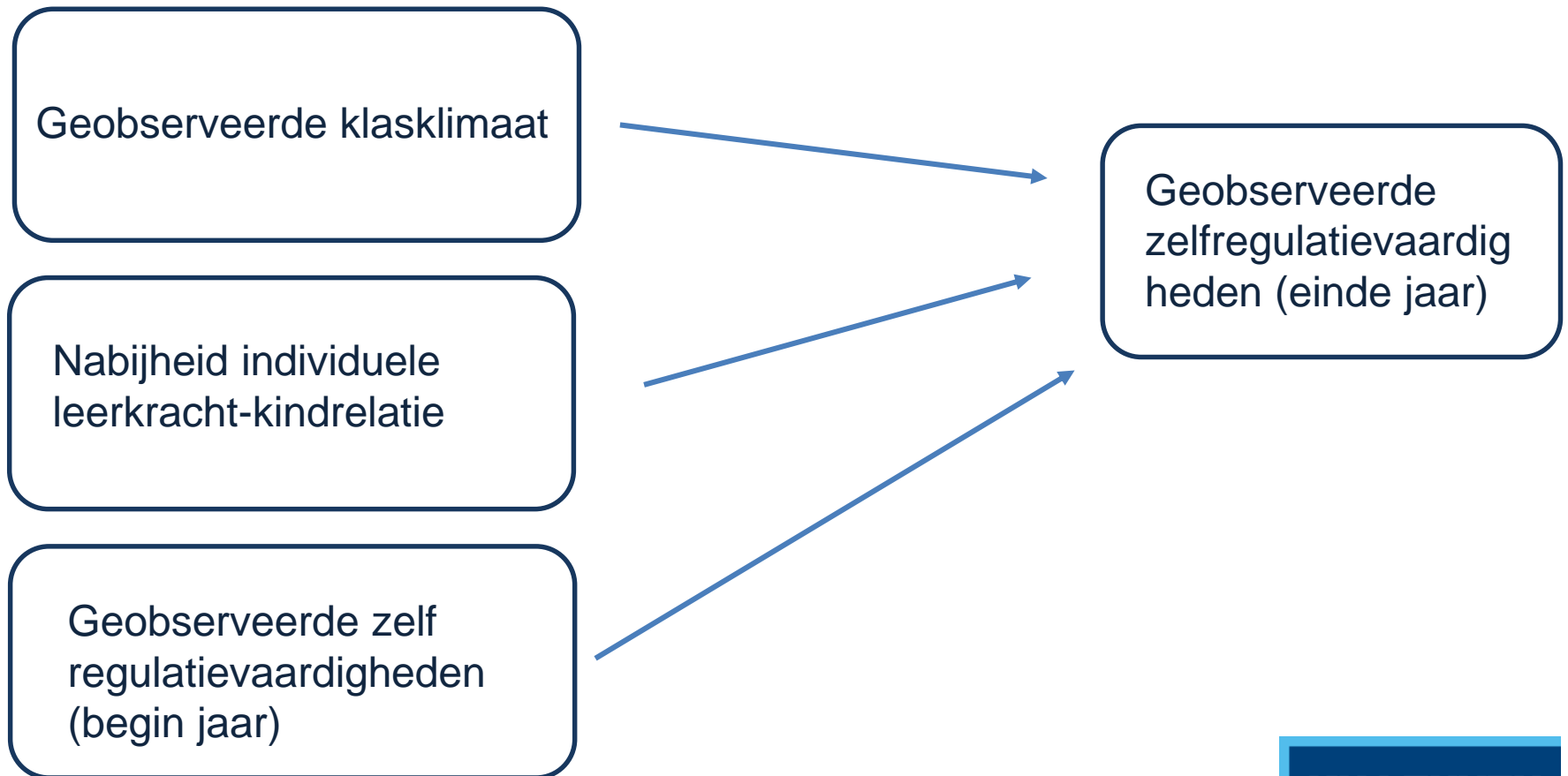
Prediction of aggressive behavior in kindergarten from security of attachment to mother in preschool

Buyse, Verschueren & Doumen (2011)

Cadima, Verschueren, Leal, & Guedes (2015, JACP)

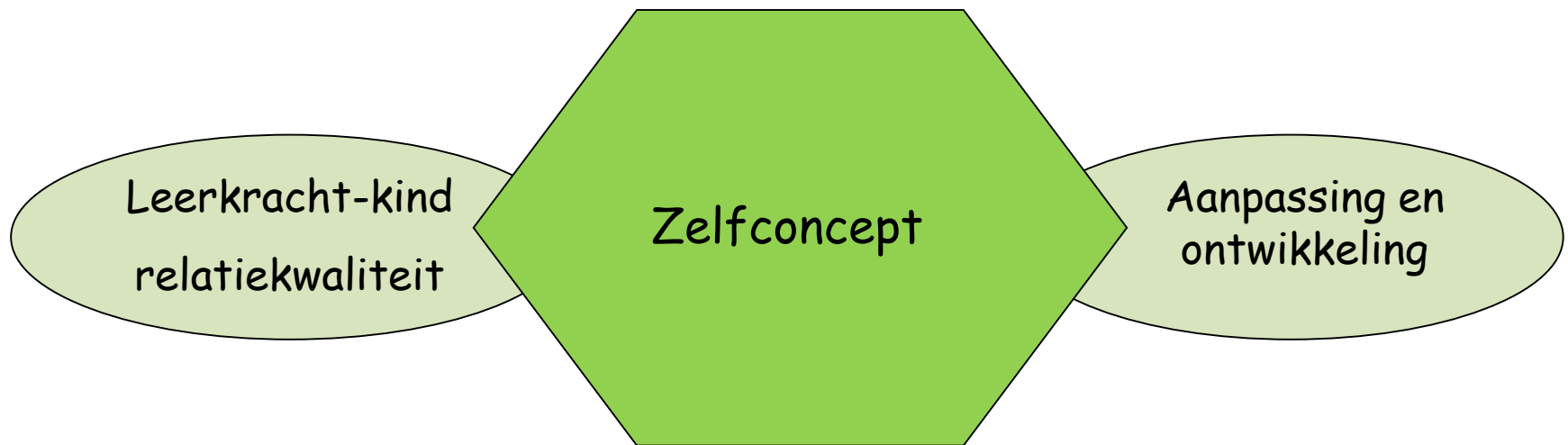
N = 206 kinderen uit kansarme milieus in 47 kleuterklassen

WAAROM heeft kwaliteit van leerkracht-
kindrelatie effect op ontwikkeling van kinderen?
Tussenliggende of verklarende mechanismen?

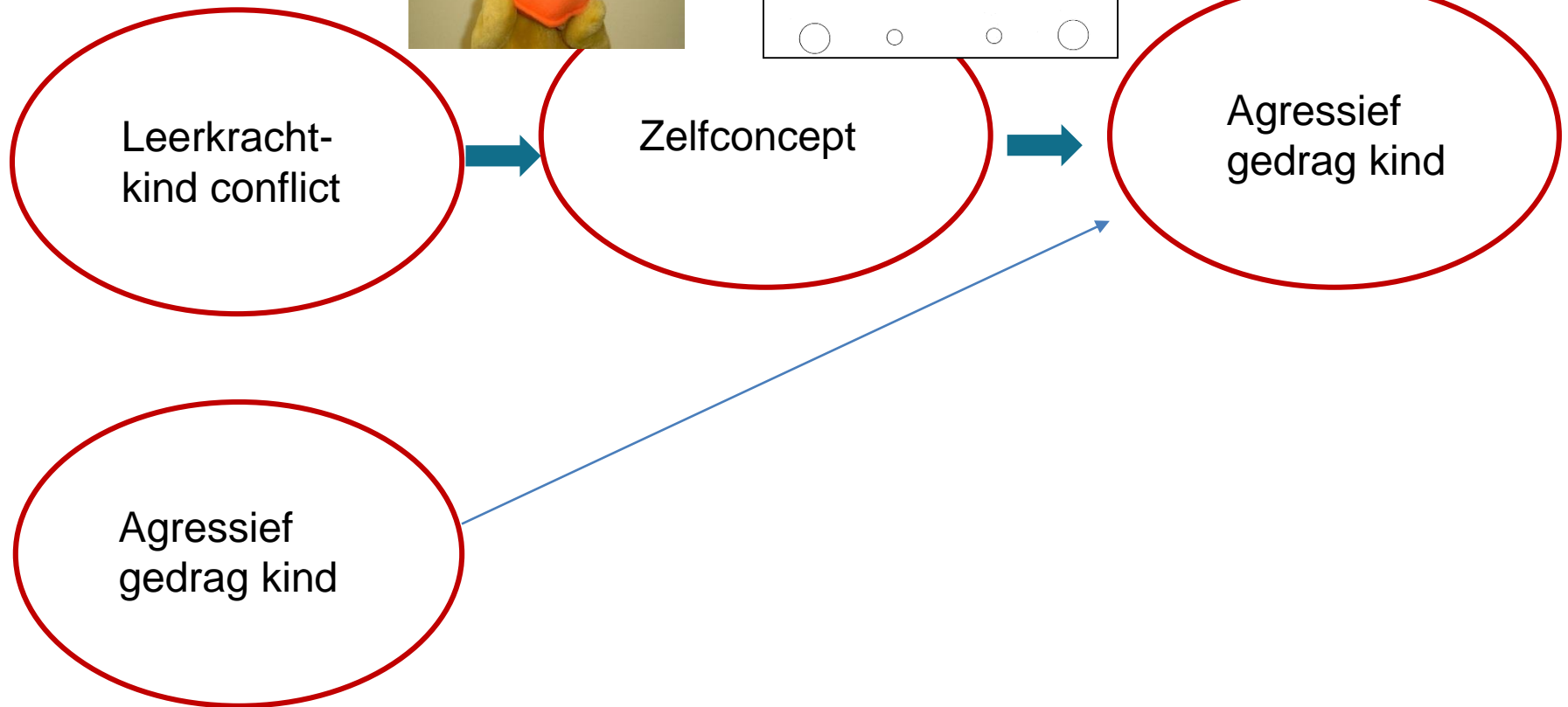
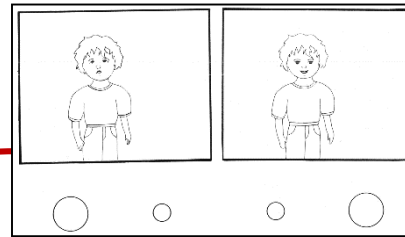

Zelfconcept (vanuit gehechtheidstheorie)

e.g., Doumen, S., Buyse, E., Colpin, H., & Verschueren, K. (2011);
Verschueren, Doumen & Buyse (2012)

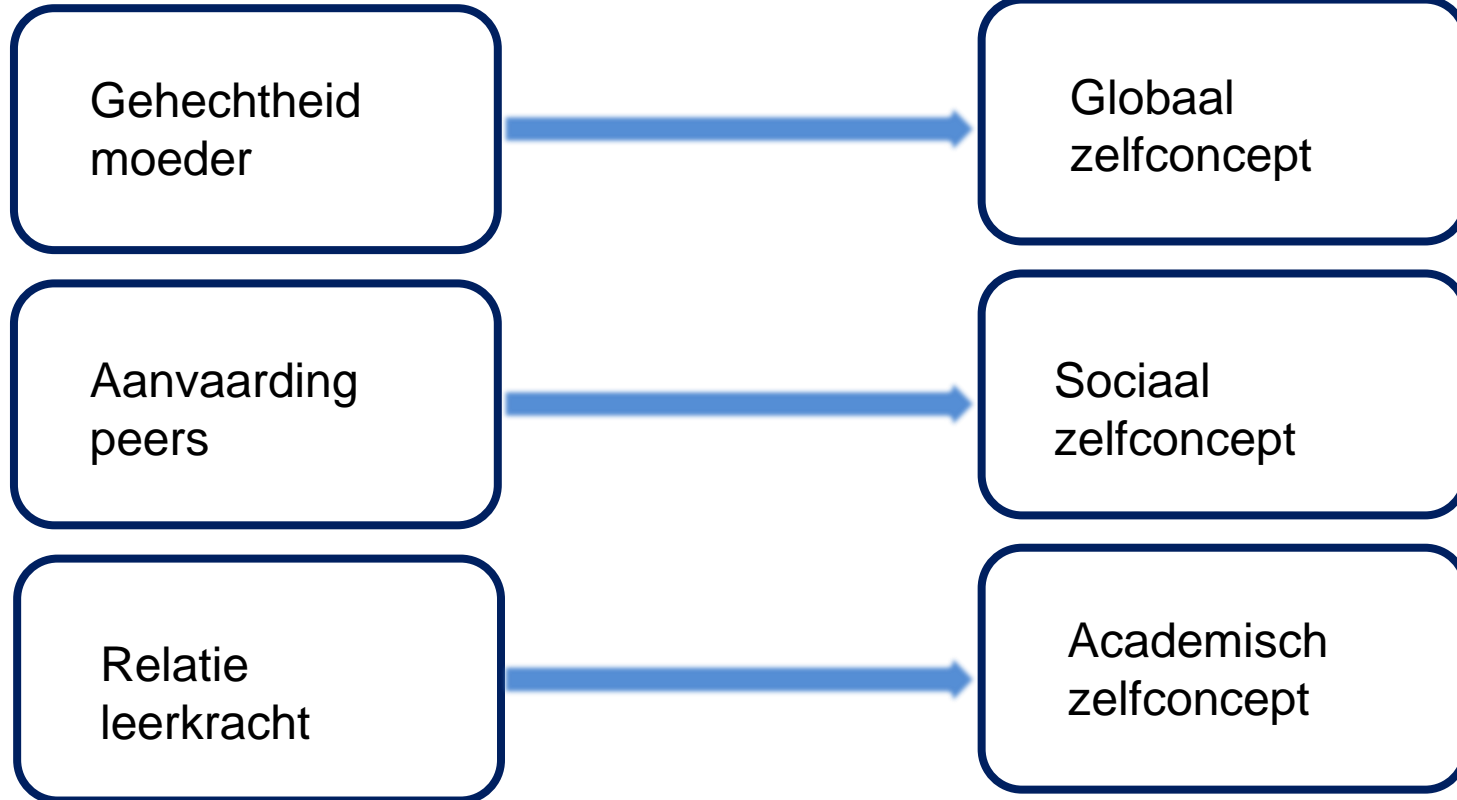

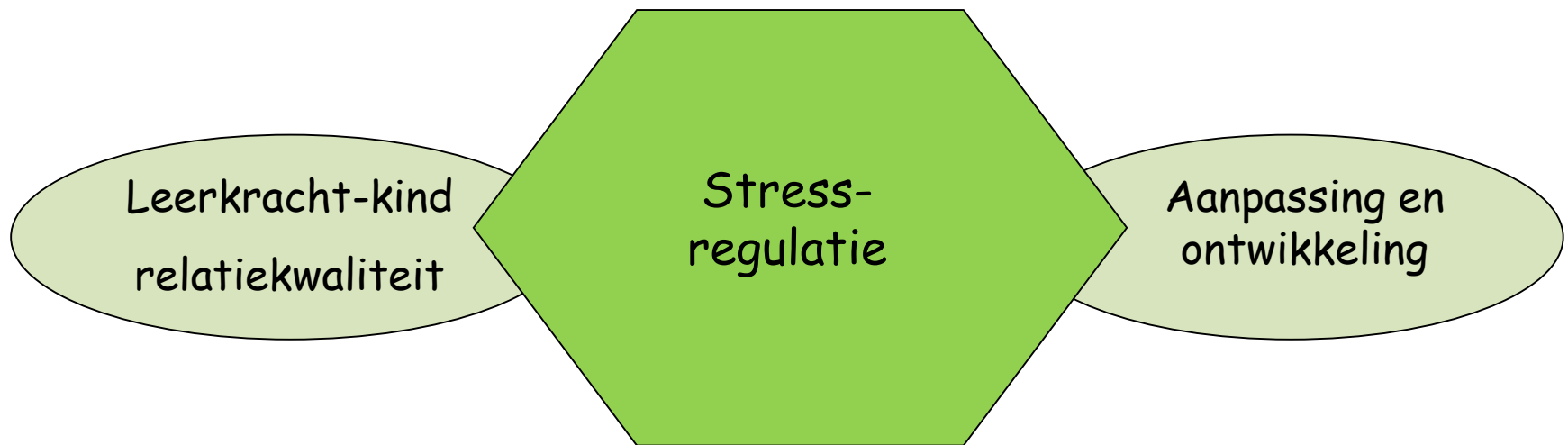
Doumen, S., Buyse, E., Colpin, H., & Verschueren, K. (2011). Teacher-child conflict and aggressive behavior in first grade: The intervening role of children's self-esteem. *Infant and Child Development*, 20 (6), 449-465.

Sociale relaties

Domeinen van zelfconcept

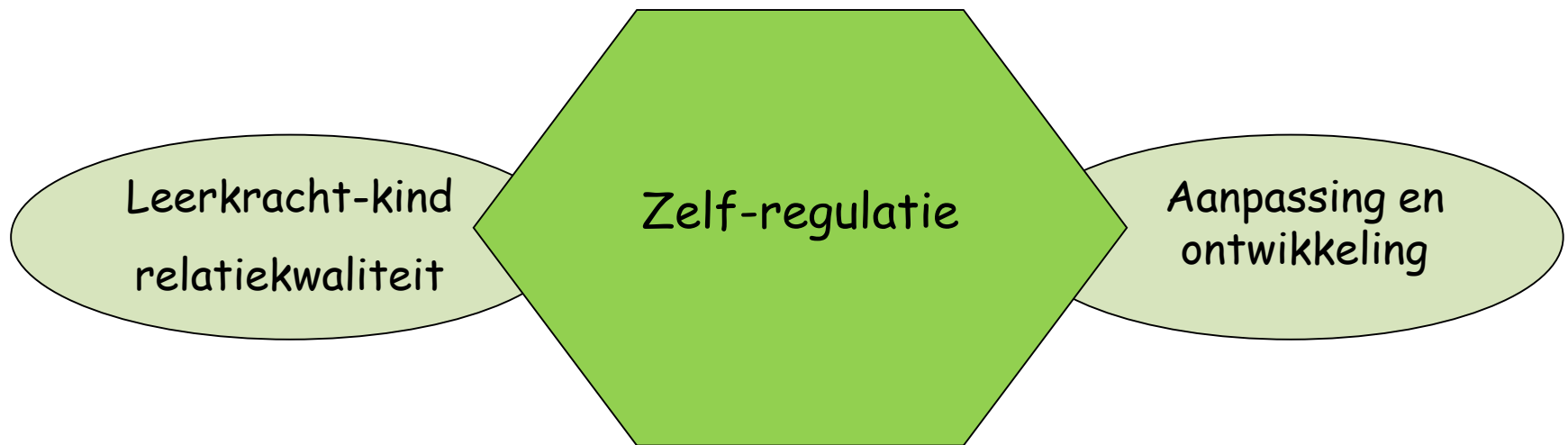

Stress-regulatie (vanuit gehechtheidstheorie)

e.g., Ahnert, L., Harwardt-Heinecke, E., Kappler, G., Eckstein-Madry, & Milatz (2012): most optimal cortisol profiles in close and non-conflicted relations

Zelf-regulatie (vanuit gehechtheidstheorie)

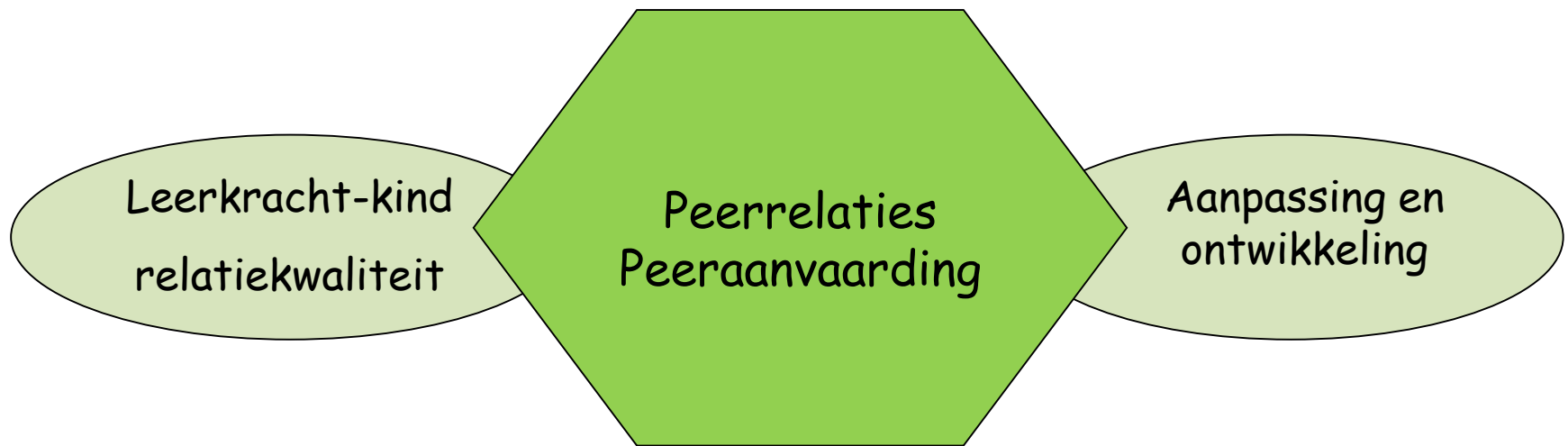

e.g., Cadima, Verschueren, Leal & Guedus (2015); de Wilde, Koot & van Lier (2015); Diamond (2013); Vandenbroucke, Verschueren, Desoete, Aunio, Ghesquière, & Baeyens (submitted)

Schoolse waarden en normen (vanuit socialisatiemodellen)

Peerrelaties (vanuit social referencing theory)

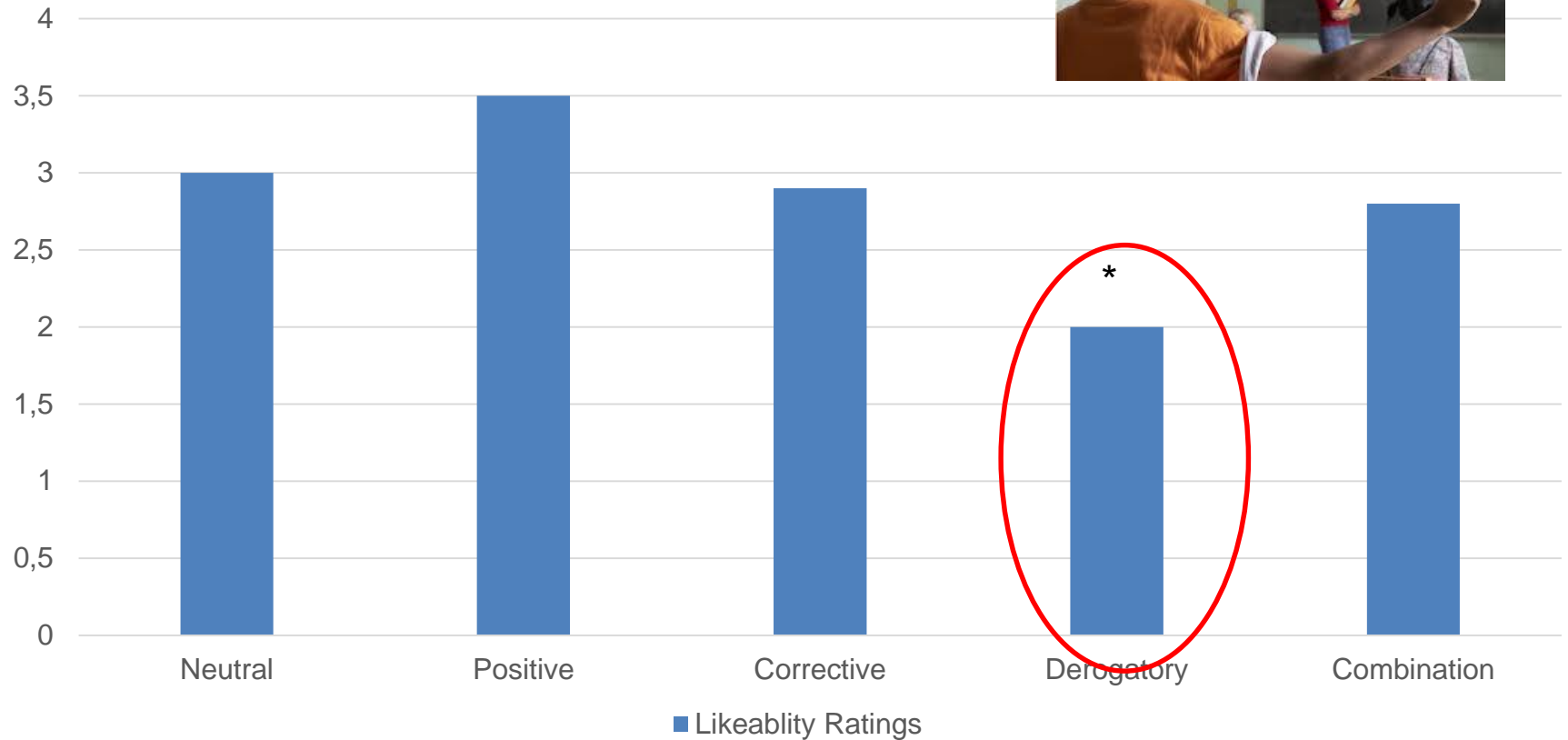
‘Social referencing theory’ (Walden & Ogden, 1988)

→ Kinderen kijken naar signalen van volwassen verzorgers en gebruiken die als referentie voor hun eigen houding.

Experiment (White & Kistner, 1992)

Likeability Ratings

Reële klassituatie (e.g., Kiuru et al., 2015)

Positief affect leraar

Betere aanvaarding klasgenoten

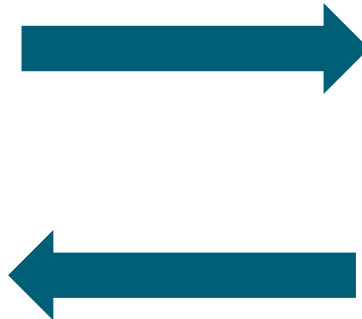

Betere ontwikkeling schoolse vaardigheden

(zie ook Hughes & Im, 2016; Hughes, Im, & Wehrly, 2014)

Leerkracht-kind en peerrelaties

“invisible hand” (Farmer
et al., 2011)
“social architect”

Mercer & DeRosier
(2008); De Laet et
al., (2014); Leflot et
al. (2011); Kiuru et
al. (2015)

Hoe kunnen we de kwaliteit van de
leerkracht-kindrelatie
versterken?

Interventies

- **Samen-Spel**, ontwikkeld door Vancraeyveldt, Van Craeyeveldt, Verschueren en Colpin (2010)
- Aanpassing en uitbreiding van Banking Time (Driscoll & Pianta, 2010; Pianta & Hamre, 2001)

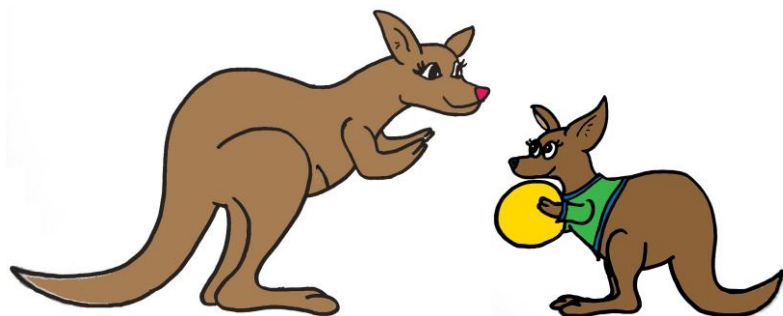

Samen-Spel: 2 componenten

©2010, Playing-2-gether

**Relatiespel
(6 weken)**

©2010, Playing-2-gether

Kind neemt leiding

**Regelspel
(6 weken)**

©2010, Playing-2-gether

Leerkracht neemt leiding

Relatiespel: gebaseerd op gehechtheidstheorie

- ➔ 1-op-1 spelmomenten
- ➔ leerkrachten getraind om te observeren, beschrijven, benoemen van gevoelens, aandacht hebben voor relationele behoeften

Regelspel: gebaseerd op leertheorie

- ➔ gedragsmanagementtechnieken
- ➔ prijzen, duidelijke regels en afspraken, time-out, ...

Resultaten interventie-onderzoek

- Kleuters met externaliserende problemen (jongens)
- $N = 175$ leerkracht-kind dyades in 46 scholen
- Toevallige toewijzing aan interventie- ($n = 89$) en controleconditie ($n = 86$)
- Significante daling in conflict, probleemgedrag en hyperactiviteit zoals gepercipieerd door leerkracht
- Reeds na de eerste component

Vancraeyveldt, C., Verschueren, K., Wouters, S., Van Craeyevelt, S., Van Den Noortgate, W., & Colpin, H. (2015). Improving teacher-child relationship quality and teacher-rated behavioral adjustment amongst externalizing preschoolers: Effects of a two-component intervention. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43 (2), 243-257.

Andere interventies

Leerkracht Leerling Interactie Coaching (LLInC; Koomen & Spilt, 2010-2016)

- sensitiviteit verhogen door leerkrachten te laten reflecteren op de eigen emoties en gedachten in relatie tot een specifieke leerling
- 2 sessies van 1 uur
- Leerkracht Relatie Interview
- Goede aanwijzingen voor effectiviteit (Spilt, Koomen, Thijs, & Van der Leij, 2012).

Verdere plannen?

Verdere plannen?

- Wederzijdse verbanden van leerkracht-kind- en peerrelaties en hun gezamenlijk effect op schoolse ontwikkeling
- Rol van leerkracht-kindrelaties voor cognitief sterke leerlingen?
- Antecedenten en consequenten van afhankelijkheid

Meer lezen?

Verschuieren, K. (2015). Ontwikkeling en onderwijs: de bijdrage van bio-ecologische ontwikkelingsmodellen aan onderwijsonderzoek. *Kind en Adolescent*, 36, 209-225.

Verschuieren, K., Bernaerts, I., Magez, W., Koomen, H. (2015). Vlaamse normen voor de Leerling Leerkracht Relatie Vragenlijst. *Caleidoscoop*, 27 (3), 34-36.

Verschuieren K., Spilt J., & Colpin H. (2015). De school als interpersoonlijke context voor typische en atypische ontwikkeling: de rol van leerkrachten en leeftijdsgenoten. In: Bosmans G., Noens I., Bijttebier P., Claes L. (Eds.), *Diagnostiek bij kinderen, jongeren en gezinnen. Deel II: Ontwikkeling in context.*, (pp. 103-121). Leuven/Den Haag: Acco.

Spilt J., Koomen H, Verschuieren K., & Buyse E. (2016). Interacties tussen leerkrachten en individuele leerlingen. In: Verschuieren K., Koomen H. (Eds.), *Handboek Diagnostiek in de leerlingenbegeleiding: Kind en context* (pp. 301-319). Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Vancraeyveldt, C., Verschuieren, K., Van Craeyveldt, S., Colpin, H. (2016). De Samen-Spel interventie in de kleuterklas: het versterken van leerkracht-kindinteracties bij kleuters met externaliserend gedrag. *Caleidoscoop*, 28 (2), 28-33.

Verschuieren, K. (2016). Emotioneel klasklimaat: de relatie tussen leerkracht en leerling. In: van IJzendoorn M., van Rosmalen L. (Eds.), *Pedagogiek in beeld. Een inleiding in de pedagogische studie van opvoeding, onderwijs en hulpverlening*, (pp. 343-352). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.